

D87/07

17 maart 1987

HET VERZET IN ZUID-AFRIKA (IV A).

In twee rapporten zal aandacht geschonken worden aan de 'Black Consciousness Movement' (BCM), zoals die zich vooral in de jaren zeventig in Zuid-Afrika heeft ontwikkeld. Hierbij dient direkt aangetekend te worden dat de BCM een stroming is en zeker geen politieke partij of verzetsorganisatie. Deze beweging is internationaal zo mogelijk nog onbekender dan het in voorgaande rapporten besproken PAC. Over het algemeen staan de zwarte bewustworders overigens dichter bij het PAC dan bij het ANC.

In dit stuk wordt de ontwikkeling van de BCM geschetst tot het moment dat verschillende zwarte bewustwordingsgroeperingen in 1977 werden verboden. Ook is iets weergegeven uit de opvattingen van wijlen Steve BIKO, de legendarische BCM-voorman.

HET VERZET IN ZUID-AFRIKA (IV A)

Opkomst zwarte bewustwordingsbeweging.

Nadat een deel van de leiding en vrijwel het gehele middenkader van zowel het ANC als het PAC in het begin van de jaren zestig was opgepakt als reactie op het bloedbad in Sharpeville in 1960, belandde het zwarte verzet binnen Zuid-Afrika in een dal. Aan het einde van dat decennium trad daarin echter verandering op. Er kwam een nieuwe beweging tot ontwikkeling, de 'Black Consciousness Movement' (BCM).

De leiders van deze stroming stelden zich ten doel het positieve zelfbewustzijn van de zwarte bevolking te bevorderen door een trotse en strijdbare opstelling te stimuleren. De eigen identiteit en waardigheid dienden herwonnen te worden. Bij hun strijd tegen het minderwaardigheidsgevoel plaatsten zij het beginsel van de "zelf-hulp" voorop. Van wat zij noemden het paternalisme van de blanke liberalen en communisten moesten de BCM-leiders niets hebben. En de politiek van de oudere zwarte voormannen wezen zij af omdat die huns inziens was gebaseerd op diplomatie en overleg met de blanken. Eerst nadat het proces van de eigen geestelijke emancipatie zal zijn voltooid, kunnen de zwarten zich volgens de BCM-ideologie in een politiek proces gaan begeven waarin ook blanken betrokken kunnen worden.

Als uitvloeisel van deze ontwikkeling werden er onder andere zwarte studenten- en scholierenorganisaties opgericht en kreeg de zwarte vakbeweging krachtige impulsen. In de naam van vrij veel van deze groeperingen werd in plaats van Zuid-Afrika de door het PAC geïntroduceerde benaming Azania gebruikt. Overigens verstond de BCM onder de zwarte bevolking "allen die om hun huidskleur werden verdrukt", dat wil zeggen ook kleurlingen en Aziaten.

Opvattingen van Steve BIKO.

In 1971 formuleerde een prominente BCM-er van het eerste uur, de bekende Steve BIKO, in een toespraak de kern van het zwarte bewustworden als volgt* : "De blanken in Zuid-Afrika zijn na generaties van uitbuiting in de minderwaardigheid van de zwarten gaan geloven, zo zelfs dat het rassenprobleem, dat begon als een neveneffect van de economische hebzucht van de blanken, nu een apart ernstig probleem is geworden. De blanken verachten de zwarten nu niet meer, omdat zij hun eigen houding moeten versterken en hun bevoorrechte positie daarmee moeten rechtvaardigen, maar gewoon omdat zij echt geloven, dat zwart staat voor minderwaardig en slecht. Op deze basis werken de blanken in Zuid-Afrika en op grond hiervan is de Zuidafrikaanse maatschappij racistisch".

Bij diezelfde gelegenheid hield BIKO de zwarten voor dat zij "moeten leren accepteren, dat de grenzen van de tyrannie bepaald worden door het geduld van de onderdrukten** .... Wie weigert (harde) eisen te stellen en liever om de ronde tafel gaat zitten om te bedelen om zijn bevrijding, vraagt om de minachting van zijn machthebbers".

---

*Steve BIKO, De Zwarte Bewustzijnsbeweging (geciteerd uit een in 1977 door 'Afrika Dokumenten' in Rotterdam uitgegeven Nederlandse vertaling).

**Deze passage doet duidelijk denken aan het - ten onrechte - aan Kenneth B. CLARK toegeschreven citaat waarmee de brief opende waarin RARA de brand bij de Makro in Nuth claimde. (Vgl. over dit citaat SBP/87/028 dd. 29-1-1987, SBP/87/041, para 6, dd. 10-2-1987 en SBP/87/046, para 2, dd. 16-2-1987.)

Voorts waarschuwde BIKO dat "het zogenaamde integratiemodel, waarvan de waarde vaak hoog wordt opgehemeld in blanke liberale kringen, vol zit met ongecontroleerde vooronderstellingen, die blanke waarden bevatten ... Het (idee) is gebaseerd op de vooronderstelling dat alles goed loopt in het systeem, behalve dat er tot op zekere hoogte een wanbeleid is gevoerd door onredelijke conservatieven aan de top."

Steve BIKO was van mening dat alle mensen dezelfde status behoorden te bezitten en dat er daarom geen sprake kon zijn van groepsrechten, ook niet voor minderheden. Hij bepleitte een strikt non-raciale samenleving, waarbij hij de zwarten overigens wel steeds nadrukkelijk voorhield dat Zuid-Afrika hun land was en daarom alleen aan hen toebehoorde.

Over zijn opstelling tegenover blanke liberalen en communisten liet BIKO zich ondubbezinnig uit toen hij in zijn eerder geciteerde rede zei: "Hoewel de blanken ons probleem vormen, zijn er weer andere blanken die ons willen vertellen hoe wij met dat probleem moeten omspringen. Dat doen zij door ons op allerlei manieren van het spoor af te brengen. Zij zeggen ons dat het meer een klassenstrijd is dan een rassenstrijd".

In dit verband is het belangwekkend dat BIKO ook eens heeft gezegd: "De grootste fout die de zwarten ooit maakten, is het aannemen van het feit dat iedere apartheidstegenstander ook een bondgenoot was.*

SASO.

De eerste belangrijke BCM-groep was de in 1969 door Steve BIKO en anderen opgerichte 'South African Students Organization' (SASO), die vervolgens een voorhoede-functie onder de zwarte bewustworders ging vervullen. De SASO wilde niets te maken hebben met multi-rationale groepen en wat genoemd werd een symbolisch multiracialisme. De organisatie verklaarde met zoveel woorden dat de emancipatie van de zwarten in Zuid-Afrika helemaal afhing van de mate van inzet waartoe zij zelf bereid zouden zijn. De leus van de SASO luidde dan ook: "Zwarte, je staat er alleen voor!"

In de loop der jaren maakte de SASO op politiek terrein toch wel een zekere evolutie door. Op het in 1976 gehouden congres werd namelijk uitgesproken: "Zwarten moeten hun strijd niet alleen in termen van huidskleur zien, maar ook in termen van klassebelangen".**

BPC.

In het begin van de jaren zeventig werd onder andere vanuit de SASO de 'Black People's Convention' (BPC) opgericht, die zo iets moest worden als de politieke arm van de BCM. Steve BIKO, die in 1976 tot ere-voorzitter van de BPC werd benoemd, was voor velen de spirituele vader van deze organisatie.

In 1973 nam de BPC tijdens een congres een belangwekkende verklaring aan over de positie van buitenlandse investeerders in Zuid-Afrika. Daarin werd onder meer gesteld*** :

---

*Geciteerd uit 'Internationale Solidariteit' (AIB-België), 1985 nr 3, blz. 20.

**Vgl. Bram VAN OJIK e.a. in "Om de bevrijding van Zuid-Afrika" (Wiardi Beckmann Stichting, 1980), blz. 41.

***Geciteerd uit George W. SHEPHERD jr., Anti-Apartheid (Westport-Connecticut/VS, 1977), blz. 225.

"De vergadering neemt in overweging:

- De vitale rol die buitenlandse investeerders spelen bij het in stand houden en ondersteunen van het bestaande economische systeem in Zuid-Afrika;
- De gerichtheid van dit systeem op de maximale uitbuiting van de zwarten;
- Het feit dat de zwarten krachtens geboorte het eigendomsrecht bezitten op de grondstoffen en natuurlijke rijkdommen van Zuid-Afrika;
- De opvatting van buitenlandse investeerders dat hun aanwezigheid in Zuid-Afrika een bijdrage levert aan de ontwikkeling van de zwarten;
- Het gegeven dat deze opvatting niet door de feiten wordt gedragen, zoals de zwarten dat dagelijks in hun eigen land moeten ervaren.

De vergadering spreekt op basis van het voorgaande uit:

- De betrokkenheid van buitenlandse investeerders bij het bestaande, op uitbuiting gerichte economische systeem in Zuid-Afrika te verwerpen;
- Buitenlandse investeerders op te roepen om zich los te maken van het door blanken beheerste uitbuitingssysteem."

Soweto 1976.

De ideeën van de BCM kregen in de loop van de jaren zeventig steeds meer invloed onder studenten en scholieren in de zwarte woonoorden, waardoor de spanningen daar langzaam maar zeker opliepen.

Op 16 juni 1976 barste de bom in de bij Johannesburg gelegen zwarte satellietstad Soweto*. De politie opende die dag het vuur op zwarte scholieren die een grootscheepse protestdemonstratie hielden tegen de invoering van het Afrikaans als verplicht leervak. Tientallen jongeren vonden de dood. In de daaropvolgende dagen liep de situatie volledig uit de hand en kwam het in Soweto tot een complete volksopstand. Toen de rust uiteindelijk weerkeerde bleken honderden zwarten het leven te hebben verloren. Inmiddels was het op veel plaatsen in Zuid-Afrika onrustig geworden doordat zwarte scholieren, studenten en arbeiders de straat op gingen om op ondubbelzinnige wijze lucht te geven aan hun woede over het politie-optreden in Soweto. De autoriteiten noemden met name de pas opgerichte, militante BCM-organisatie voor middelbare scholieren, de 'Soweto Students Representative Council' (SSRC), verantwoordelijk voor de rellen in Soweto. Waarnemers tekenden hierbij aan dat de oude verzetsbewegingen ANC en PAC in ieder geval geen noemenswaardige rol hadden gespeeld bij het uitbreken van het scholierenprotest. Pamfletten van deze organisaties werden eerst verspreid nadat de volkswoede tot een uitbarsting was gekomen.

Verskillende jongeren, zowel uit Soweto als van elders, ontkwamen aan arrestatie door naar de buurlanden Botswana en Swaziland te vluchten. De top van de SASO wist zich niet tijdig uit de voeten te maken en werd opgepakt.

BCM-organisaties verboden.

In september 1977 werd bekend dat BCM-voorman Steve BIKO in gevangenschap was overleden. Volgens de eerste officiële verklaringen was hij gestorven als gevolg van een hongerstaking. Vrijwel direkt begonnen er evenwel geruchten te circuleren dat hij in werkelijkheid was bezweken aan verwondingen opgelopen bij mishandelingen door politiemensen. Later werd - op basis van de resultaten van een lijkschouwing - bekend dat de oorzaak moest liggen in een tijdens BIKO's detentie ontstaan hersenletsel.

Door deze gebeurtenis liepen de spanningen onder de zwarten weer snel op. De regering meende daar op 19 oktober op te moeten inspelen met het verbieden van 18 organisaties, vooral uit de BCM-hoek. Voorts werden tientallen zwarte

---

*Soweto staat voor "South Western Township".

leiders gearresteerd. Onder de verboden groeperingen waren de BPC, de SASO, de SSRC en de 'South African Students Movement' (SASM), een in juni 1973 opgerichte organisatie van zwarte middelbare scholieren. Tot de arrestanten behoorden BPC-voorzitter Kenneth RACHIDI en Nthato MOTLANA, de voorzitter van het 'Committee of Ten' in Soweto* .

Het duurde tot 1979 voor de zwarte studenten en scholieren nieuwe organisaties kregen, namelijk de 'Azanian Students Organization' (studenten)** en het 'Congress of South African Students' (scholieren).

SAYRCO.

Vanuit SSRC-kring werd eind jaren zeventig een nieuwe verzetsorganisatie opgericht, de 'South African Youth Revolutionary Council' (SAYRCO). De initiatiefnemers verweten ANC en PAC een "langzaam-houding" en hadden daarom geen vertrouwen meer in die groeperingen. Wel zou bij de oprichting van de SAYRCO positief zijn gesproken over de ideeën van het PAC. Het hoofdkwartier van de nieuwe groep werd gevestigd in Nigeria, het enige land dat de groepering erkende*** .

De SAYRCO stelde zich onder meer ten doel "het herstel van alle sociale, politieke en economische rechten van de onteigende zwarte bevolking van Zuid-Afrika, de volledige emancipatie van het volk en het vestigen van een vrije en democratische maatschappij in Zuid-Afrika". De organisatie wilde in principe samenwerken met "alle groeperingen die strijden voor de volledige bevrijding van Afrika van kolonialisme, imperialisme en apartheid".****

---

*Dit comite had zichzelf opgeworpen als een soort lokaal zwart bestuur in Soweto.

**Overigens besloot deze AZASO begin jaren tachtig de uitgangpunten van de BCM in die zin los te laten, dat er gekozen werd voor de politieke doelstellingen van het 'Freedom Charter'. De zwarte bewustworders onder de studenten vonden vervolgens onderdak in de 'Azanian Students Movement' (AZASM).

***Rond diezelfde tijd was Nigeria ook het enige land dat de LEBALLO-factie van het PAC erkende (vgl. Focus D87/04 dd. 4-3-1987, blz.5).

****Vgl. Ben HAAGMAN e.a. in 'Om de bevrijding van Zuid-Afrika', blz.80.